

Edge-effektus és komparatív AdvP

Ha egy fejjel kezdődő frázis fejét fej előtti elem módosítja, ez a módosító elem nem terjeszkedhet saját fejétől a módosított frázis feje felé. Ezt látszik alátámasztani az alábbi példa is:

- (1) *János egy büszke (*a feleségére) ember.*
- (2) *A TU-144 magasabban (*mint a Concorde) repült.*

Ez a tény, melyet Haider *edge*-effektusnak (2000, 2003) nevezett el, döntő bizonyítékként szerepel abban a vitában, hogy a határozós kifejezések vajon a mondat meghatározott, funkcionális frázisok specifikáló pozícióiban (specF) kell, hogy generálódjanak (Cinque 1999, 2004), vagy szabadon adjungálódhatnak az általuk módosított kifejezésekhez (Ernst 2002; Svenonius 2002).

Előadásomban a következő két kérdés megválaszolását tűztem ki célul: elsősorban fontos megvizsgálni, hogy vajon milyen körülmények között fedezhetők fel *edge*-effektusok, másodsorban pedig ellenőrizni kell annak a megközelítésnek a helyességét is, hogy vajon a fenti jelenség valóban aláássa-e a kötött specF pozíciókban generált határozószos kifejezésekről (AdvP) szóló elméletek érvényességét. Az utóbbi következtetés azon alapulhatna, hogy az *edge*-effektus a fejjel kezdődő (*head-initial*) projekciókban történő adjunkciók mellékhatásaként is jellemezhető, azaz a jelenséget nyelv-, illetve leginkább projekcióspecifikus problémának, a szabad módosítók sajátosságának lehet tulajdonítani (Haider 2000). A kutatás során középfokú, funkcionálisan kiterjesztett hasonlító szerkezetbe ágyazott adverbiumokat alkalmaztam a megoldások tesztelésére, mivel ez a szerkezet magában hordozza az *edge*-effektus által érintett problémák felbukkanásának lehetőségét.

Az első céllal kapcsolatban azt szeretném bebizonyítani, hogy az *edge*-effektus egy univerzális jellegű általánosítás, és nem mondattani pozíciókhoz kapcsolódó, projekcióspecifikus, megsérthető megszorítás. Az *edge*-effektus hatása könnyen tesztelhető a módosító kifejezés jobboldali (fejet követő) bővítményei kötelező extrapozíciója révén, amely a mozgás irányából és a jegyleellenőrzés szerinti motiválatlanságból adódóan nem mondattani, hanem PF-operáció (pl. Truckenbrodt 1995). Ezáltal az *edge*-effektus olyan elméleti keretben helyezhető el, melyben irreleváns, hogy az adott módosított fejet egy módosító XP – például egy AdvP – funkcionális specifikáló (specF) vagy adjungált pozícióban előz meg, és így akár az első, akár a második módon nem tud a saját fejétől a módosított kifejezés feje felé terjeszkedni, azaz saját bővítményeit, szabad módosítóit a fejétől a módosított kifejezés feje irányában tartani.

A kutatás arra is rávilágít, hogy miért lehet befolyásoló tényező bizonyos nyelvek esetében az *edge*-effektus, míg más nyelvekről ez nem mondható el; mindez nem kérdőjelezi meg az *edge*-effektus univerzális jellegét, hanem pusztán a *headedness* magától értetődően nyelvspecifikus voltára mutat rá, hiszen egyes nyelvekben a beékelődött bővítmények kötelezően extraponálódnak, míg más nyelvekben az *edge*-effektus üresen teljesül. Így például az eddig kevésbé vizsgált német AdvP-vel kapcsolatban állítható, hogy – a német VP-hez hasonlóan – feje követi a bővítményeket (*head-final*), szemben a magyarral; erre mutatnak rá az alábbi példák is:

- (3) *Der schneller als der Portlandzement erhärtender Zement*
a gyorsabban mint a portlandcement kötő cement
- (4) *a portlandcementnél gyorsabban kötő cement*
- (5) **gyorsabban a portlandcementnél kötő cement*

A fent vázolt elképzelés legnagyobb előnye a gazdaságosság oldalán tapasztalható: egy mindenre kiterjedő általánosítás egy már meglévő és működő rendszer (*headedness*) melletti működtetése gazdaságos elméleti keretet kíván meg. Ezzel szemben egy új, nyelv- és projekcióspecifikus megszorítás, mely csak erős korlátozásokkal vezethető be, nem generatív elemzéshez segít hozzá, hanem pusztán leírja a látható eseményeket, azaz a *headedness* adta lehetőségeket figyelmen kívül hagyva bizonyos nyelveken belül bizonyos módosító projekciók egyes elemeit extrapozícióra szorítja.

Válogatott bibliográfia

- Cinque, Guglielmo (1999) *Adverbs and Functional Heads. A Cross-linguistic Perspective*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Cinque, Guglielmo (2004) Issues in Adverbial Syntax. *Lingua* **114**:683-710.
- Ernst, Thomas (2002) *The Syntax of Adjuncts*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Haider, Hubert (2000) Adverb Placement – Convergence of Structure and Licensing [online version]. Available: http://www.sbg.ac.at/spr/people/hubert_haider/dl/adv.pdf; last accessed: 10 May 2006. Also appeared in: *Theoretical Linguistics* **26**: 95-134.
- Haider, Hubert (2003) Pre- and Postverbal Adverbials in OV and VO [accepted draft version]. To appear in: *Lingua*.
- Kántor, Gergely (megjelenés alatt) On the Left Periphery of Clausal Comparative Complements. In: *Interlingüística 17*.
- Svenonius, Peter (2002) Subject positions and the placement of adverbials. In: Svenonius, Peter ed. *Subjects, Expletives, and the EPP*. Oxford, UK: Oxford University Press. pp. 199-240.
- Truckenbrodt, Hubert (1995) Extraposition from NP and prosodic structure. In: *Proceedings of NELS 25*, edited by Jill N. Beckam. 503-517. Amherst, MA: UMass.